Opgave 3 Niet Ok

Door klimaatverandering zijn gletsjers wereldwijd aan het smelten. De gletsjers in Europa, bijvoorbeeld in de Alpen, smelten het snelst en ook de gletsjers van IJsland lopen groot gevaar.
In 2014 ‘stierf’ de eerste gletsjer van IJsland, zoals het wegsmelten van een gletsjer wordt genoemd. Deze gletsjer, genaamd Okjökull – door IJslanders afgekort Ok genoemd – kreeg een officiële begrafenis.
Tijdens de begrafenisceremonie werd een gedenksteen geplaatst met daarop een bericht voor volgende generaties:

tekst 5

Een brief aan de toekomst

Ok is de eerste IJslandse gletsjer die zijn status als gletsjer verliest.
De verwachting is dat de komende 200 jaar al onze gletsjers zullen volgen.
Dit monument is er om te erkennen dat we weten wat er gebeurt en wat er gedaan moet worden.
Alleen u weet of we dat ook hebben gedaan.

bron: BBC, Iceland's Okjokull glacier commemorated with plaque, 2019

In milieufilosofisch onderzoek wordt de morele relatie tussen mens en natuur onderzocht.
Aldo Leopold beschrijft de morele relatie tussen mens en natuur in zijn landethiek.

2p **19** Leg Leopolds landethiek uit met de begrafenisceremonie voor Ok.
Leg met tekst 5 uit dat milieufilosofisch onderzoek, zoals dat van Leopold, belangrijk is voor hedendaagse problemen rondom klimaatverandering.

De begrafenisceremonie voor gletsjer Ok gaf uitdrukking aan de emoties van de mensen die rouwden om de dood van Ok en het verlies van hun landschap.
Helmuth Plessner zou de begrafenisceremonie van Ok waarschijnlijk zien als een voorbeeld van medewereld.

1p **20** Leg uit wat Plessner bedoelt met medewereld.

Naast begrafenisceremonies creëren mensen ook nieuwe woorden of symbolen om te kunnen omgaan met de effecten van klimaatverandering. Een voorbeeld van zo'n woord is 'solastalgie', de heimwee die je voelt bij het verlies van je omgeving. Anders dan bij heimwee is dit gevoel niet ontstaan omdat je zelf van huis bent weggegaan. Het is juist de omgeving waarin je woont die zo veranderd is dat je je er niet langer in thuis voelt.
Volgens Aristoteles is de mens een dier dat kan denken en spreken en dat moreel kan oordelen.

Taal bestaat uit tekens of symbolen die betekenis uitdrukken.

3p **21** Geef aan welke relatie er volgens Aristoteles is tussen denken, taal en moraliteit.
Geef vervolgens een argument voor het gebruiken van nieuwe woorden zoals 'solastalgie', met:
- de relatie tussen denken, taal en moraliteit volgens Aristoteles, en
- het begrippenpaar taal en symbool.

Er wordt onderzoek gedaan naar de rol van gevoelens en emoties in klimaatdebatten. Solastalgie is zo'n gevoel.
Gevoel of emotie wordt vaak tegenover verstand of ratio geplaatst.
Volgens ecofeminist Val Plumwood bestaan dit soort tegenstellingen vooral in de westerse wereld. Zij heeft kritiek op het dualisme van deze tegenstellingen.

3p **22** Leg met de tegenstelling gevoel en verstand Plumwoods kritiek uit dat dualisme:
- binair is, en
- hiërarchisch is.

Beargumenteer vervolgens of het gevoel van solastalgie volgens jou een rol moet hebben in klimaatdebatten. Ga daarbij in op Plumwoods kritiek op het dualisme.

Na de dood van Ok en de verwerking van de rouw, wilden de IJslanders dat de aandacht van mensen zou uitgaan naar klimaatrechtvaardigheid.
Opvattingen over klimaatrechtvaardigheid kunnen worden gebaseerd op het gedachte-experiment 'de sluier van onwetendheid' van John Rawls.

2p **23** Leg dit gedachte-experiment uit met het begrip 'oorspronkelijke positie'.
Geef een argument dat de IJslanders dit gedachte-experiment van Rawls kunnen inzetten om klimaatrechtvaardigheid te bereiken.

Met de ceremonie voor Ok wilden de IJslanders aandacht vragen voor klimaatrechtvaardigheid.
Vandana Shiva heeft een holistische benadering van natuurbeheer.

1p **24** Geef met deze benadering van Shiva een argument **voor** de inzet van de IJslanders voor klimaatrechtvaardigheid.

Over het verlies van gletsjer Ok werd een documentaire gemaakt, genaamd *Niet Ok*. In de documentaire wordt via een voice-over ook het perspectief van de voormalige gletsjer verwoord:

tekst 6

Mensen, ja, ik heb problemen met ze. Ze raken geobsedeerd door vreemde zaken. De laatste tijd raken ze erg overstuur door gletsjers. Dus twee buitenlanders kwamen op bezoek om met IJslanders te praten over hoe zij zich voelden over het verlies van hun gletsjers. […] Mensen hebben het eigenlijk steeds, zelfs als ze het over gletsjers hebben, alleen maar over zichzelf.

bron: Not Ok (A Little Movie About a Small Glacier at the End of the World), 2018

Volgens de opvatting van de rede van Immanuel Kant hebben mensen geen plichten ten opzichte van gletsjers.

1p **25** Leg uit dat mensen volgens Kants opvatting van de rede **geen** plichten hebben ten opzichte van gletsjers.

De zorgethiek van Josephine Donovan en Carol Adams heeft niet direct betrekking op gletsjers, maar kan hier toch op betrokken worden.

1p **26** Leg uit dat tekst 6 kan aansluiten bij de zorgethiek van Donovan en Adams.

Bronvermelding

Een opsomming van de in dit examen gebruikte bronnen, zoals teksten en afbeeldingen, is te vinden in het bij dit examen behorende correctievoorschrift.